

Epiepilog

PEER HULTBERG

Nu da denne levnedbeskrivelse har fundet en udgiver, forekommer det mig at være på sin plads at bringe nogle ganske korte supplerende oplysninger – ikke således at forstå at jeg vil rektificere, endsige bemægtige mig en redaktørs funktion, det være sig langt fra. Imidlertid mener jeg at læseren måske kunne have interesse i en ganske kort beretning om dette manuskript og dets videre skæbne efter at min kære selvudslettende mand i Maj 1945 lagde sidste hånd på det værk han den 27. Maj 1943 havde påbegyndt og således ilfærdigt bragt til afslutning. Ligesom sin beundrede ven kendte også min mand den skabende proces' maniske pres, men i modsætning til ham stod han ikke under et indre men derimod under et særdeles konkret ydre tryk, det var et væddeløb med, eller om man så vil, imod tiden.

Men lad mig først fortælle en smule om baggrunden for dette væddeløb. Kort efter det frygtelige, så levende beskrevne sammenbrud i Maj 1930 hvortil jeg selv var vidne, modtog mig mand officielt af sin vens mor bemyndigelse til at opbevare og overvåge alle hans manuskripter og endnu udgivne værker, herunder adskillige fuldendte småværker samt det sidste storværk som intet menneske endnu har hørt opført. Blot tre år senere sattes alle min mands vens værker på indeks som degenereret kunst: intet måtte spilles, selv ikke i private kredse, hans navn ikke nævnes, i hvert fald ikke som komponist, medmindre det skete i pejorativ form. Min måske lidt verdensfjerne mand, og her spillede jeg muligvis en ikke ganske ubetydelig rolle, var vis nok til at deponere manuskripterne hos forskellige pålidelige venner i München, og således undgik de den med rette befrygtede beslaglæggelse efter talrige ransagelser af vort hjem, hvor min mand kun kunne trække på skuldrene bedyrende sin uskyld og ironisk beklagende sin forsømmelighed.

Levnedbeskrivelsen blev opbevaret på lignende måde. Efter at min mand i 1934 var blevet anmodet om frivilligt at ansøge om afsked fra sin stilling som gymnasielærer for ikke at blive dømt uværdig til at varetage denne og herved korrumpere ungdommen, begyndte han i sin fortvivlede lediggang at samle alt kildemateriale vedrørende sin ven. Det var ulideligt at være vidne til hans møje med den ham så fremmede verden uden for skole og studerekammer. Jeg støttede ham og samtidig ynkede jeg ham, hvis det er det rigtige ord af en hustru om hendes mand, og det var med usigelig lettelse at jeg i slutningen af Maj 1943 forstod at han var gået i gang med selve værket. Ligesom originalmanuskripterne og kildematerialet blev også de forskellige kapitler deponeret hos venner i München så snart de var færdigskrevet, de så hyppige koncertbesøg var kun skalkeskjul for at overbringe endnu en uanselig kuvert med tætskrevne ark, indtil bombardementerne gjorde det indlysende at ethvert forsøg på at opbevare papir i München så at sige var halsløs gerning. Transporten tilbage til Freising fra de forskellige adresser i München stred imod enhver fornuft og netop derfor lod den sig gennemføre, papirerne klassificeredes som flygtningegods, en form for familiearkiv, de anbragtes i to store skibskister under et par biedermeierstole og nogle tredierangs malerier i vort udhus.

Min mand læste blot nogle få udvalgte passager af sit arbejde højt for mig. Det er lidt sårende for mig nu at gøre mig klart at han ikke mente mig værdig til at høre det in extenso, men måske var grunden ligeledes at han så sig nødsaget til at drage omsorg for yderste hemmeligholdelse selv over for vore børn, først og fremmest vore to drenge. Efter gennemlæsningen forstår jeg at han nærede en bestemt mistanke som også jeg med største tøven dog ikke kan und-

lade at finde delvis begrundet. Det er altid svært for børn, i særdeleshed sønner, at acceptere at deres far nærer dybeste, mest ydmyge hengivenhed for en anden mand der dertil er et par år yngre end han selv, hvor genialt dette menneske så end monne være. De må nødvendigvis opfatte det som slavisk underkastelse, og den foragt de herved kommer til at nære for deres far må uundgåeligt overføres på hans ven. Ja, dette had til den i deres øjne underdanige og derfor svage er måske den dybeste grund til den politiske holdning der har medført at de i dag, i hvert fald af almenheden, betragtes ikke alene som gemene forbrydere men også som moralsk forkastelige. For en hustru er forholdet langt naturligere, hun forstår at hendes mand kan have et kald, der også kan indbefatte et andet menneske, et kald som han frem for alt andet må være tro, og hvor hun højst kan stå som tjenerinde. Jeg kom ved juletid 1937 tilfældigvis til at overhøre en dæmpet samtale mellem vore to sønner der diskuterede hvorvidt det ikke var deres patriotiske pligt at påse at det liv der allerede åndeligt var udsøgt ad eutanasiens vej endegyldigt slukkedes. For første og eneste gang i mit liv skred jeg ind i en samtale mellem to mænd. Jeg var kort, jeg var prægnant, jeg må tilstå at jeg var modig, jeg klargjorde min holdning ikke med henblik på at jeg var deres mor, men på at jeg var menneske, medmenneske. Rent logisk blev de ikke overbevist, men de undlod at handle, og jeg håber inderligt at min holdning denne Anden Juledags aften bevirkede at de heller ikke ville have angivet min mand, selv om de så havde erfaret hvilket arbejde han skrev på.

Og således kommer jeg da til forklaringen på at det ikke er blevet ved den epilog min mand skrev til sit værk, men at jeg har fundet det betimeligt at tilføje en epi-epilog. Som læseren vel allerede har kunnet tænke sig lever min kære mand ikke længere. Også hans død kom til at stå i hans vens tegn. Det var måske tænkt som en besættelsesmagts spøgefuldhed, et udtryk for princippet *vae victis*, at der en sensommeraften i 1945, som ved en tilfældighed, en drengestreg, blev sat ild på vort udhus. Min mand styrtede ud da han blev flamme var, de fortærede såvel biedermeierstole som tredierangs malerier som flugtstole som vore næsten uundværlige cykler, men skibskisterne fik han

reddet. Jeg ser ham endnu komme med røgsværtet ansigt, med afsvedet hår, trækkende de to kister i hver sin hånd, triumferende over den djævel hvis bytte han havde afrevet ilden. Så sank han sammen. Sin endelige pligt havde han gjort. Og her endte også vor Philemon og Baucis drøm.

Om min mand hermed har frelst en sjæl, ja, det vil kun Herren kunne bedømme, at han har frelst et livsværk er sikkert. Men det sluttelige, og fra min side måske formastelige, spørgsmål står tilbage om dette da er et værk det har været værd ikke alene at vie sit liv til, men også at ofre sit liv for – om dette værk nu også var hans eget liv værdigt. For djævelen har en klausul skrevet med meget små bogstaver i en fodnote i pagten at lidelse ingen garanti er for udødelighed i betydning af et værks storhed.

Jeg har overvejet at sætte mig i forbindelse med Klemperer eller Bruno Walter, de opførte værker af min mands ven og vil vide hvem jeg er. Men så er tendensen jo i disse dage at søge æresoprejsning ved at knytte tråden til den klassiske tradition, til det nittende århundredes første halvdel og tidligere, beskyldningerne har været effektive, de såkaldt degenererede kunstnere er for størsteparten allerede glemt, ikke rehabiliteret, der sættes spørgsmålstegn ved deres værdi, de betragtes højst som kuriosa, kultur kan dræbes, og effektivt. Jeg tvivler på at min mands elskede vens sidste storværk nogensinde vil uropføres, i hvert fald på at det vil ske i min livstid, djævelen får på djævelsk vis altid sluttelig sin vilje sat igennem, han spiller os alle på næsen.

Men måske gives der dog en mulighed for at omgå ham. En kultur kan ødelægges på korteste tid; det tager ufattelig lang tid at knytte tråde, atter at opbygge, at overvinde had, mistillid, foragt, at genoprette en nation og en kultur efter at den har stemplet sig selv som paria. Men måske lader det sig dog gøre. Det er muligvis slet intet under at min mands vens litterære yndlingsværk var Andersens historie om den lille havfrue der efter at have ventet tre hundrede år vil vinde sig en udødelig sjæl. Måske vil den kultur der kommer til udtryk gennem hans værk alligevel genvinde sin sjæl, kun ved at vente, hvor lang tid det så end monne tage, den dyrebare vens kunst vil sluttelig erindres og skattes, og min

elskede mands arbejde og offer således vise sig ikke
at have været forgæves.

Freising i December 1946
Helene Zeitblom født Ölhafen

